g) eszközhatározó: .....
h) társhatározó: .....
i) részeshatározó: .....
j) állapothatározó: .....
k) eredményhatározó: .....

138. Húzza alá a következő szöveg főneveit! Számozza meg őket, majd állapítsa meg, hogy milyen mondatrészszerepet töltenek be a mondatokban!

A tanyámhoz egy negyedszivarnyira van az erdőőri szakiskola. Az időnek órával való mérése utálatos városi találmány, azt itt nem uzováljuk. Már csak azért se, mert amikor Nanika a famászás elemeire tanítgatott, az órámnak betört az üvegje, a mutatókat aztán magam szedtem le róla. Az óra pedig azóta bolondóra módjára jár mutatók nélkül. Ketyeg-petyeg, zakatol dühösen, szimulálván az életet, anélkül hogy csak egy perccel is előre haladna. Bolond kis óra, milyen bohókás paródiája vagy a gazdád életének!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

139. Töltse ki a táblázatot a főnevek jelentéskategóriáinak felsorolásával és/vagy példák bemutatásával!

A főnév típusa			Példák
Konkrét főnevek		személynevek	
		intézménynevek	
		egyedi név	

140. A) Írjon példát
a) minősítő melléknévre: .....
b) viszonyító melléknévre: .....
c) mennyiségjelentésű melléknévre: .....

B) Említsen legalább két olyan tulajdonságot, melyek tekintetében a minősítő és a viszonyító melléknevek különböznek!
.....
.....

141. Húzza alá a mondatokban a mellékneveket! Ezután másolja be a táblázat megfelelő oszlopaiba a megjelölt szavakat!

Hatalmas, a plafontól a pádimentumig érő vásznakra festett lilás és sötétkék képeket, különös nyúlánk emberek, lengő, bő ruhákban álltak a képein, és a szobák falait körbe-körbe beborították a borongós festmények. Ősz hajú, magas nő volt Halivoda Mari anyja. Csak az első nyáron látták az ebédnél és pár percre a teraszon talán, akkor, amikor a bácsi kitalálta, hogy a gyerekek fürdőzzenek egyet. Katlanokban vizet melegítettek a cselédek, felöntötték rengeteg vízzel a terasz kövezetét.
A festőnő, ahogy falun mondják, a tyúkokkal ment aludni este, de a reggeli órákban már ott üldögélt a park omladozó kerítésénél magában, és a néma

parkban festette a lila lebernyeges alakokat a vászonra. Ki tudja, miért ment oda, miért épp a lombok között festett, hiszen nem volt a képein fű, fa, bokor, virág, se madár, se az úszómedence körüli béka, csak emberek voltak, nyúlánk emberi alakok, áhítatos képű, különös figurák, és az arcukon, igaz, az arcukon megjelentek néha olyan fehér fények és foltok, amelyek a lombok között tünedeznek fel akkor, amikor a hajnali nap felkel.

Minősítő melléknevek	Mennyiségjelentésűek	Viszonyjelölők

142. Írjon egy-egy olyan képzett melléknevet, amelynek a jelentése:

a) mérték: .....
b) valamihez való hasonlóság: .....
c) sorban elfoglalt helyzet: .....
d) valahová tartozás: .....
e) szokásszerű tulajdonság: .....
f) valamivel való ellátottság: .....
g) valaminek a hiánya: .....

143. A szerkezet átalakításával és/vagy a szójelentés bemutatásával igazolja, hogy az alábbi melléknevek viszonyító jelentésűek!

a) *asztali* lámpa: .....
b) barna *zakós* férfi: .....
c) *népi* hagyományok: .....
d) *adys* szóhasználat: .....
e) kék *tetejű* palack: .....

144. Írjon példát azok után a toldalékok után, amelyek (az eredeti szófaji értékben használt) melléknevekhez járulhatnak! Ha az adott esetre nincs példa, húzza ki a sort!

a) *-ul/-ül* (módhatározórag): .....
b) *-m* (birtokos személyjel): .....
c) *-k* (többesjel állítmányként álló szóalakban): .....
d) *-k* (többesjel alanyként álló szóalakban): .....
e) *-t* (tárgyrag): .....
f) *-vá/-vé* (eredményhatározó ragja): .....
g) *-nak/-nek* (a birtokos jelző ragja): .....
h) *-nak/-nek* (a részeshatározó ragja): .....
i) *-nak/-nek* (az állapothatározó ragja): .....
j) *-n/-an/-en* (módhatározórag): .....
k) *-n/-on/-en/-ön* (helyhatározórag): .....
l) *-ban/-ben* (helyhatározórag): .....

145. Állapítsa meg a mondatok aláhúzott szavairól, hogy milyen szófajúak!

a) A ház egy kúp <u>alakú</u> domb tetejére épült. .....
b) A kis fák <u>bizonytalanul</u> kapaszkodtak a gránitsziklák oldalába. .....
.....
c) A mester most is <u>ragyogó</u> munkát végzett. .....
d) Vasárnap csak <u>néhány</u> teherautó jön errefelé. .....
e) Fáncsika a büszkeségtől <u>ragyogó</u> arccal mesélt. .....
f) <u>Vidáman</u> dalolva távolodtak a háztól. .....
g) <u>Elszomorodva</u> léptünk be az ajtón. .....
h) Ez <u>rendkívüli</u> ritkaságnak számít. .....
i) Ez <u>rendkívül</u> ritkának számít. .....
j) Neki <u>olyan</u> haja van, hogy látnod kellene! .....
k) A macska <u>számos</u> kísérletet tett a szabadulásra. .....

146. Milyen jelző szerepét tölti be leggyakrabban a tőszámnév, a törtszámnév és a sorszámnév?

a) a tőszámnév: .....
b) a törtszámnév: .....
c) a sorszámnév: .....

147. A következő táblázat a számnevek felosztását tükrözi. írjon példát az egyes típusokra!

		Határozott	Határozatlan
Mennyiséget kifejező számnév	tőszámnév		
	törtszámnév		
Sorrendiséget kifejező számnév			

148. Az előző gyakorlat táblázatát is figyelembe véve állapítsa meg, hogy milyen szófajúak az alábbi szóalakok, szószerkezetek (aláhúzott) részei!

a) háromszor: .....
b) harmadéves: .....
c) harmadrész: .....
d) három-három: .....
e) két-három eset: .....
f) harmadszor: .....
g) kétharmad: .....
h) hármanként: .....
i) hárman: .....
j) hármas villamos: .....
k) harmadfél: .....

149. Állapítsa meg a leírt szám- vagy mennyiségjelentésű szavakról, hogy milyen szófajúak!

a) kevés: .....
b) tizenöt: .....
c) rengeteg: .....
d) néhány: .....
e) második: .....
f) ötvenötös (számú): .....
g) (március) negyedike: .....
h) kétharmad: .....
i) bármennyi: .....
j) tengernyi: .....

k) (egy) pár (dolog): .....
l) tömérdek: .....
m) (két) gerezd (fokhagyma): .....
n) amennyi: .....
o) valamennyi: .....

150. Állapítsa meg, milyen mondatrész szerepét töltheti be a (saját szófaji értékében használt) melléknév! A megfelelő rovatokba írjon példát vagy – jelet!

a) alany: .....
b) tárgy: .....
c) részeshatározó: .....
d) állítmány: .....
e) állapothatározó: .....
f) okhatározó: .....
g) módhatározó: .....
h) időhatározó: .....
i) helyhatározó: .....
j) minőségjelző: .....
k) értelmező: .....
l) birtokos jelző: .....

151. Húzza alá a szöveg mellékneveit, és állapítsa meg róluk, hogy milyen mondatrészek!

A tömeg rosszkedvűnek látszott. Általában élvezték az akasztásokat. Az áldozat rendszerint tolvaj volt, ők pedig izzón gyűlölték a tolvajokat, hiszen javaikat kemény munkával szerezték. De ez a tolvaj más. Senki sem tudta, kicsoda és honnan jött. Nem őket lopta meg, hanem a húsz mérföldnyire lévő kolostort. És egy ékkövekkel kirakott ezüstkelyhet lopott el, melynek olyan nagy az értéke, hogy aligha tudta volna eladni, nem úgy, mint egy sonkát, vagy egy új kést, vagy egy jó övet. Képtelenek voltak gyűlölni azt, aki ilyen értelmetlen bűntettet követ el. Elhangzott néhány fütty és gúnyos megjegyzés, amikor a szekér begördült a vásártérre, de csak félszívvel; csak a gyerkőcök csúfolták lelkesen a rabot.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

152. Írjon példát mondatba foglalva és aláhúzva olyan melléknévi alaptagú szószerkezetekre, amelyekben a melléknévnek *a)* kötött kötelező, *b)* kötött fakultatív és *c)* szabad bővítménye van!

a) .....
b) .....
c) .....

153. *a)* Mik a melléknév tipikus bővítményei? .....
b) Hogyan befolyásolja a fokozás a melléknév bővítési lehetőségeit?
Középfokban:
1. .....
2. .....
Felsőfokban:
.....

154. Keresse ki a mondatokból a melléknévi alaptagú szintagmákat, és állapítsa meg, hogy milyen mondatrészekkel bővülnek!

a) Az öreg gyenge már a föld felásásához! .....
b) Biztos vagyok benne, hogy te hagytad el az ollót. .....
c) Halkabban lépkedett, mint egy tolvaj. .....
d) Az orvos csodálatos hatású gyógyszert írt fel. .....
e) Egyetlen morzsányi ételt sem fogadott el. .....
f) Elszegődött a szobrairól híres fafaragóhoz. .....
g) Megérkezett a Szeged városi csapat. .....
h) A gyerekek a sikertől boldog hangon kiáltoztak. .....
i) Eggyel többen lettünk a családban! .....

155. Minősítse az alábbi határozószókat a velük kifejezett határozói körülmény szerint!

a) jócskán: .....
b) mindenütt: .....
c) soká: .....
d) nyugton: .....
e) sebtében: .....

156. Írjon egy-egy példát a következő határozószókra!

a) módhatározószó: .....
b) időhatározó-szó: .....
c) helyhatározószó: .....
d) állapot-határozószó: .....

157. Írjon két különféle példát arra, hogy a határozószó toldalékot vesz fel! Nevezze is meg a toldalékot!

a) .....
b) .....

158. Írjon két példát a határozószó fokozására!

.....

159. Húzza alá a következő mondatokban a határozószókat, és állapítsa meg róluk, hogy milyen mondatrészek!

a) Most ne egytől tízig számoljunk, hanem visszafelé! .....
b) Szegény néni mindig csak egyedül sétál. .....
c) Ha nem sikerül, próbáld meg újra! .....
d) Hazafelé jövet ugorj be a boltba! .....
e) Én szándékosan nem szóltam neked erről! .....
f) Idáig azt hittem, élő adást nézünk. .....
g) Most már rendkívül fontos lenne indulnunk. .....

160. Írjon példát

a) vonzatos határozószóra:
b) határozószóra szabad bővítménnyel:

161. Vizsgálja meg az alábbi mondatok kijelölt szavait, és állapítsa meg, hogy milyen szófajúak!

a) Most már tudom, mi az igazság! .....
b) Felnőtteket csak egyszer kellett tanítanom. .....
c) Egyszer csak megjelent egy árnyék. .....
d) A gyerek bátortalanul lépett be a szobába. .....
e) Hirtelen felgyulladt egy lámpa. .....
f) Az életre tudatosan kell felkészülni. .....
g) Van benned valami érdekes tulajdonság. .....
h) Te ezt nagyon rosszul csinálod. .....
i) Sajnos már nem tudod visszájára fordítani az eseményeket. .....
.....
j) Átesett a ló túlsó oldalára. .....
k) Előttem nincsenek titkok. .....
l) Ma nem ehetsz csokit. .....
m) Valójában keveset tudok anyám fiatalságáról. .....
n) Életét mindvégig az aktív tevékenység jellemezte. .....
o) Az épületek között játszóterek vannak. .....
p) Kedveltem a barátait, főleg a fiatalabbakat. .....
r) Előbb-utóbb befejezik a gúnyolódást. .....
s) Most már menjünk haza! .....

162. Milyen névmások hiányoznak a táblázatból? (Töltse ki a hiányzó rovatokat a nyelvtani típusok megnevezésével, és írjon be egy-egy példát!)

	1. főnévi	2.	3.
1. személyes	én		
2.			
3.			
4.			
5.			

	1. főnévi	2.	3.
6.			
7. határozatlan			
8. általános			

163. Nevezze meg, és egy-egy példával mutassa be

a) a mutató névmás altípusait: .....
.....
.....

b) az általános névmás altípusait: .....
.....
.....

164. Határozza meg pontosan a következő névmások típusát helyettesítő érték és jelentés szerint is! Például: *bárki:* főnévi megengedő általános névmás

a) akárhogyan: .....
b) rajtatok: .....
c) sehányadik: .....
d) miféle: .....
e) néha: .....
f) amerre: .....
g) magamra: .....
h) mieink: .....

165. Melyik névmási csoportba tartoznak az alábbiak?

a) enyém: .....
b) bennünket: .....
c) ugyanaz: .....
d) efféle: .....
e) mindnyájan: .....
f) bármelyik: .....
g) melyikünk: .....

166. Írjon egy-egy példát a következő névmásfajtákra!

a) megengedő értelmű általános: .....
b) nyomósító értelmű mutató: .....
c) melléknévi vonatkozó: .....
d) számnévi határozatlan: .....
e) melléknévi azonosító mutató: .....
f) sorszámnévi vonatkozó: .....
g) főnévi megengedő általános: .....
h) melléknévi határozatlan: .....

167. Mely névmásfajtára igazak az alábbi állítások? (Egy-egy állítás több névmásfajtára is igaz lehet.)

a) „Csupasz" formában hordozzák a grammatikai szám és személy fogalmát: .....
b) Mindig alárendelő összetett mondatok kötőszavai: .....
c) Mindig meghatározzák a mondat modalitását: .....
d) Alakilag jelölt teljes szám- és személyparadigmájuk van: .....
e) Egyedeik többnyire összetett névmások, jellegzetes előtagokkal: .....
.....
f) Feltételezik a többség fogalmát: .....
g) Meghatározott hangalakban a főmondatban utalószói szerepet láthatnak el: .....
h) Funkciójuk gyakran hasonló a *-kod(ik)/-ked(ik)/-köd(ik) (mosakodik)* képző funkciójával: .....
i) Létezik ún. azonosító változatuk is: .....
j) Egyedei közé tartoznak a tagadó névmások: .....
k) Ragozási paradigmájuk rendhagyó, kiegészüléses alakjaik vannak: .....
l) Jelentéssűrítő: két szó viszonyára utal: .....
m) Arra utal, hogy a cselekvés tárgya a cselekvés végzőjével azonos: .....
n) Változatlan alakban vonatkozó névmás szerepét is betöltheti: .....
o) Csak főnevet helyettesíthet: .....
p) Egyetlen lexéma ragos alakjai vannak a csoportban: .....
r) Palatális és veláris alakváltozatai vannak: .....

168. **A)** Feleljen kétféleképpen az *És Dávid mit csinált?* kérdésre úgy, hogy első válaszában a *mit* szót helyettesítse tartalmas szóval, a második válaszban pedig az egész kérdő szerkezetet!

a) .....
b) .....

B) Hogyan nevezhetnénk utóbbi esetben a *mit csinál?* szófaji értékét?
.....

169. Mely névmásokra ismer rá az alábbi meghatározások alapján?

a) előtagja egy megengedő kötőszóval azonos: .....
b) nyomatékosítása alapalakjának kettőzésével is történhet: .....

170. Írjon három olyan mondatot, amelyben az egyes szám 3. személyű visszaható névmás különböző mondatrészek szerepét tölti be! (A nyomatékos személyes névmási használatot hagyja figyelmen kívül!)
a) .....
(a mondatrészszerep: .....)
b) .....
(a mondatrészszerep: .....)
c) .....
(a mondatrészszerep: .....)

171. Írjon egy-egy példát az alábbi névmásfajtákra!

a) egy birtokos több birtokát megjelölő személyes: .....
b) melléknevet (azonosítással) helyettesítő mutató: .....
c) sorszámnevet helyettesítő általános: .....
d) főnevet (megengedő jelentésárnyalattal) helyettesítő általános: .....
.....
e) melléknevet helyettesítő határozatlan: .....

172. Írjon egy-egy határozószói névmást a táblázat megfelelő rovataiba!

	Helyre utaló	Időre utaló	Módra utaló
Mutató névmás			
Kérdő névmás			
Vonatkozó névmás			
Határozatlan névmás			
Általános névmás			

173. A) A beszélt nyelvben sokkal nagyobb arányban használunk névmásokat, mint a tervezett, különösképpen az írásos formájú nyelvben. Mi lehet ennek az oka?

.....

B) Figyelje meg az alábbi, magnófelvételről lejegyzett spontán beszélgetésben lévő, egyszer aláhúzott névmásokat! Töltse ki a táblázatot!

– Az a kérdés, hogy vajon mi is a szeretet forrása, meg a szeretetnek a célja, tehát honnan képes az ember... sokféle szeretet van, de az a fajta szeretet, amiről beszéltünk, ami mérvadó, ami ... ami virágoztat, ami kertté varázsolja a környezetet, ami otthonná teszi a vadont, hogy ez a szeretet ez miből fakad, és hogy igazából mi is a célja.

– Cél alatt nem tudom, mit értesz, hogy mi a szeretet célja. Mert hogyha egy kicsikét, mert ezen még sosem gondolkodtam, hogy célja van.

– Arra gondolok, hogy a szeretet, ami arra törekszik, hogy valamiképpen együtt legyen a másikkal, valamiféleképpen a másiknak minél bővebben legyen az élete, valamiféleképpen a másikban hazatérjen, a másikkal egységbe kerüljön, minél teljesebb egységbe kerüljön, tehát ilyeneket gondolok a szeretet céljának, hogy valamiképpen, ami különálló, az egy legyen. Ahogy egy férfi meg egy nő a házasságban eggyé lesz. Ahogy haragosok kibékülnek, és közösségbe kerülnek. Valamiféle olyan közösség, olyan mély közösség a célja a szeretetnek, vagy maga a szeretet olyan mély közösségnek a megélése, ahol a különbözőségek szépségek, de nem szét-, elválasztók, tehát elválasztó tényezők. Tehát valami mélységes egységet jelent. Tehát ezt értem céljának, és hát a forrásának pedig hát, hogy én magam válaszoljak erre a kérdésre.

A névmás	A névmás fajtája	Mondatrészszerepe
az	főnévi rámutató	alany
mi		
honnan		
az		
amiről		
mit		
ezen		
sosem		
arra		
ami		
arra		
valamiképpen		
másikkal		
másiknak		
minél		
ilyeneket		
ahogy		
olyan		
olyan		
ahol		
én		
magam		
erre		

C) Olvassa el a szöveg kétszeresen aláhúzott szavait tartalmazó mondatokat! (a) Milyen névmásra emlékeztetnek e mondatok szavai? (b) Milyen szófajúak valójában? (c) Igazolja legalább két érvvel, hogy e szavak nem névmások!

a) .....
b) .....
c) .....

174. *Szabad-e Dévénynél betörnöm?*

Állapítsa meg, hogy alaki és mondattani tekintetben milyen igei és milyen főnévi tulajdonságok jellemzik a fenti Ady-idézet főnévi igenevét!

a) igei tulajdonságok: .....
b) főnévi tulajdonságok: .....

175. Milyen mondatrészszerepben állhat a főnévi igenév? Töltse ki a következő sorokat példákkal (teljes mondatokkal)! Ha nincs az igenévnek megadott funkciója, húzza ki a sort!

A főnévi igenév mint
a) állítmány: .....
b) alany: .....
c) tárgy: .....
d) módhatározó: .....
e) célhatározó: .....
f) eszközhatározó: .....
g) mennyiségjelző: .....
h) állapothatározó: .....

176. Milyen mondatrész szerepét tölti be a főnévi igenév a következő mondatokban?
a) Retteg elindulni. .....
b) Készült leereszkedni a hegyről. .....
c) Nektek is jönnötök kellene! .....
d) A hörcsögöt nem tudták lefényképezni. .....
e) Kimentem az erdőbe sétálni. .....
f) Igyekszik magán változtatni. .....
g) Nem szeretnélek megbántani. .....
h) Hoztam húst sütni. .....
i) Ideje volna már hazamenni. .....
j) Nem kell mindjárt megijedni. .....
k) Képtelen vagyok odafigyelni. .....
l) Kész öröm ránézni. .....
m) Semmi értelme tagadni. .....
n) Innen mindent jól hallani. .....

o) Ezt meg fogod érteni. .....
p) Ezt meg kell érteni. .....
r) Matematikára, azaz számolni tanította. .....
s) Semmit sem látni a füsttől. .....

177. Mutassa be, milyen morfémák kötelezőek, és melyek lehetségesek a főnévi igenév alakjában!

a) kötelezőek: .....
b) lehetségesek: .....

178. *a)* Miért nevezzük a főnévi igenév képzőjét jelszerűnek?

.....

b) Tipikusan mely mondatrészszerepben használjuk a főnévi igenév személyragozását? Állítását igazolja egy példával!

.....

179. *Az iskola igazgatója tavaly senkitől sem kapott meghívót a helyi gimnázium szalagavató báljára.*

a) Alakítsa át, illetőleg egészítse ki a mondatot úgy, hogy benne a *kapott* ige főnévi igenév legyen, mondatbeli szerepe pedig legyen alany!
.....
.....

b) Mely bővítményeket őrizte meg a *kap* szó főnévi igenévként is?
.....
.....

c) Melyik bővítménye változott meg? Mivé alakult át?
.....
.....

d) Mutassa be két másik mondat átalakításával, hogy a c)-ben leírt változás minden hasonló esetben megtörténik!

.....

.....

180. *A fiú egy pohárban tartja az ecseteit.*

A) Alakítsa át a mondat igéjét háromféleképpen melléknévi igenévvé! Írja le a kapott szerkezeteket!

a) .....

b) .....

c) .....

B) Magyarázza meg, miért nem ugyanahhoz az alaptaghoz kapcsolódnak a létrehozott melléknévi igenevek!

.....

.....

181. **A)** Írjon két példát mondatba foglalva melléknevesült folyamatos melléknévi igenévre!

1. .....

2. .....

B) Két példát főnevesült beálló történésű melléknévi igenévre!

1. .....

2. .....

C) Két példát olyan melléknévi igenévre, amelynek melléknevesült és főnevesült változata is van! (A példákat foglalja szószerkezetbe vagy mondatba!)

1. .....

2. .....

182. *A háziasszony lereszeli a sajtot. A sajtot tányérba rakja.*

a) Alkosson a két mondatból egyet úgy, hogy a *reszel* ige *-t/-tt* képzős melléknévi igenév legyen! .....

.....

b) Milyen időviszony jellemzi a melléknévi igenevet a *rak* ige idejéhez képest? .....

c) Alkosson mondatot úgy, hogy a melléknévi igenév *-andó/-endő* képzős legyen! .....

d) Milyen időviszony jellemzi a melléknévi igenevet a *rak* ige idejéhez képest? .....

e) Alkosson mondatot úgy, hogy a reszel ige *-ó/-ő* képzős legyen, majd egészítse ki a szerkezetet teljes mondattá! .....

.....

f) Milyen időviszony jellemzi a melléknévi igenevet a választott ige idejéhez képest? .....

183. *A barátom művészfilmet készít.*

a) Alkosson a fenti mondat igéjéből személyrag nélküli befejezett melléknévi igenevet, majd írja le a teljes szerkezetet! .....

.....

b) Milyen mondatrész a kapott szerkezetben a *barátom*? .....

.....

c) Alkosson a mondat igéjéből személyragos befejezett melléknévi igenevet! .....

.....

d) Milyen mondatrész a kapott szerkezetben a *barátom*? .....

.....

184. *A szomszéd házat épített. A ház háromszintes.*

Alakítsa át az első mondatot úgy, hogy igei igenevet tartalmazzon, majd fűzze hozzá a második mondatot, és így hozzon létre a két mondatból egyetlen egyszerű mondatot!

.....

Írja le a mondat igei igenevének személybeli paradigmáját egyes számban!

E/1. .....
E/2. .....
E/3. .....

185. Az azonos képzővel keletkezett *törekvő* és *térdelő* közül az előbbi fokozható, az utóbbi nem. Miért?

.....

186. Írjon egy-egy olyan folyamatos történésű melléknévi igenevet, amely főnévként is használatos, és jelentése ebben a minőségben:

a) a cselekvő: .....
b) a cselekvés tárgya: .....
c) a cselekvés eszköze: .....
d) a cselekvés helye: .....
e) maga a cselekvés: .....

187. Az alábbi szöveg jó néhány olyan megállapítást tartalmaz, mely nem igaz. Húzza alá a hamis állításokat, számozza meg őket, majd a szöveg alá a számozásnak megfelelően írja le a helyes, kijavított mondatokat!

Az igei igenév kettős szófajiságú. Minden igéből létrehozhatjuk, úgy, mint pl. a főnévi igenevet. Morfológiai felépítése a következő: igető + múlt idő jele + személyjelezés. A mondatban legtöbbször jelzői szerepet tölt be, de néha állítmány is lehet, mint a melléknév. A többi igenévhez hasonlóan igeként bővül, így lehet tárgya és határozója. Cselekvéshordozója eszközhatározóként jelenik meg.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

188. Alakítsa át az alábbi alárendelő összetett mondatokat egyszerűkké úgy, hogy az első tagmondat igéi határozói igenevek legyenek! Válaszoljon a további kérdésekre is.

A) *Mivel megörökölte nagybátyja vagyonát, gazdag ember lett belőle.*

a) Milyen az alárendelő összetett mondat típusa? .....
b) Az átalakított mondat: .....
c) Milyen mondatrész a határozói igenév? .....

B) *Amikor felnézett az ablakba, egy sárga macskát pillantott meg.*

a) Milyen az alárendelő összetett mondat típusa? .....
b) Az átalakított mondat: .....
c) Milyen mondatrész a határozói igenév? .....

C) *Megbénult a döbbenettől, úgy figyelte az eseményeket.*

a) Milyen az alárendelő összetett mondat típusa? .....
b) Az átalakított mondat: .....
c) Milyen mondatrész a határozói igenév? .....

189. Határozza meg az alábbi mondatok határozói igeneveinek mondatrészszerepét!

a) Köszönt neki, megemelve kalapját. .....
b) Ülve várta meg az orvost. .....
c) Megpillantva a barátja új kalapját, összecsapta a kezét. .....
d) Befejezve a könyv olvasását, jegyzetelni kezdtem. .....
e) Intett az előadónak, jelezvén, hogy ő is hozzá akar szólni. .....

190. Írjon egy-egy példát mondatba foglalva

a) állapothatározóval bővülő határozói igenévre: .....
b) tárggyal bővülő határozói igenévre: .....
c) eszközhatározóval bővülő határozói igenévre: .....
d) részeshatározóval bővülő határozói igenévre: .....
e) helyhatározóval bővülő határozói igenévre: .....

191. Vizsgálja meg, megegyezik-e a határozói igenév alanya a mondat állítmányához tartozó alannyal!

a) Eltelvén az ünnepek, Márton meglátogatta a jegyzőt.

Mi a mondat alanya? .....
Mi a határozói igenév alanya? .....

b) A közös jövőnkre gondolva, nagy kétségek támadtak bennem.

Mi a mondat alanya? .....
Mi a határozói igenév alanya? .....

c) A fiú nevetve fordult anyjához.

Mi a mondat alanya? .....
Mi a határozói igenév alanya? .....

192. Mi a különbség a következő mondatok azonos alakú szavai között?

a) Karácsony lévén, hazautazott az összes tanuló.
b) Jóska, lévén jó gazda, gondosan ápolja az állatait.
.....

193. Írjon, egy olyan mondatot, amelyben a *játszva* szó határozói igenév, s egy olyat, amelyben ugyanez a szó határozószó!

a) .....
b) .....

194. *Fel van írva a táblára egy mondat.*
A) Mi a *felírva* igenév mondatbeli szerepe? .....

B) Az alábbi szerkezetek közül húzza alá azokat, amelyek igéi átalakíthatók *van* + határozói igenév kapcsolatává! Írja le az átalakított szerkezeteket!

eltöri a lábát, mosolyog az eseten, kifordul a konyhából, a virág él, kiszóródik a liszt, bekötik a csuklóját, felborul a kancsó, kiárad a folyó, emlékszem rád, megérti a szavakat, betöri az ablakot

.....
.....
.....
.....
.....
.....

C) Foglalja össze, milyen igenemű és milyen jelentésű igékből hozható létre ez a szerkezet!

.....
.....
.....

195.

1. *Könyvespolcát rendbe <u>téve</u>, az egész szobát otthonosabbnak találta.*
2. *Könyvtárunk könyvespolcai minden reggel rendbe <u>téve</u> várják az olvasókat.*

a) A két példamondat közül melyikben cselekvő és melyikben szenvedő értelmű az aláhúzott igenév? Igazolja állítását az igenevek igévé való átalakításával! A vonzatstruktúrán ne változtasson!

.....
.....

b) Milyen határozó a mondatokban az igenév?
az elsőben: .....
a másodikban: .....

196. Karikázza be azoknak a tulajdonságoknak a betűjelét, amelyek a határozói igenévre jellemzőek!

a) Automatikus képzéssel hozzuk létre az igéből.
b) A mondatban gyakran tölti be az állítmány szerepét.
c) Kizárólag határozói szerepet tölthet be.
d) Kettős szófajú, mert két szófaj tulajdonságait hordozza.
e) Olyan bővítményeket kap, mint a határozószók.
f) Olyan bővítményeket kap, mint az igék.
g) Bővülhet alannyal is.
h) A képzője jelszerű képző.
i) A képzője ragszerű képző.
j) Mindig passzív jelentésű.
k) Aktív és passzív jelentése is lehet.
l) Ritkán kaphat viszonyragokat is.

197. Írjon egy-egy olyan mondatot, melyben a *művel* igéből képzett alábbi igenevek szerepelnek!

a) személyragos főnévi igenév mint alany:
.....
b) folyamatos melléknévi igenév aktív jelentésben:
.....
c) beálló történésű melléknévi igenév:
.....
d) határozói igenév aktív jelentésben:
.....
e) határozói igenév passzív jelentésben:
.....

198. Melyik igenévfajtá(k)ra jellemzők az alábbi tulajdonságok?

a) önálló személyragozása van: .....
b) képzőjét ragszerűnek nevezzük: .....
c) a mondatban önálló főtag szerepét is betöltheti: .....
d) alanyi bővítménye van: .....
e) kizárólag határozó lehet a mondatban: .....
f) szóalakja összetett igealak része lehet: .....
g) a mondat állítmánya is lehet: .....

199. A táblázat megfelelő rovataiban jelezze példával, hogy a felsorolt toldalékfajták közül a mai magyar nyelvben melyik járulhat, — jellel azt, hogy melyik nem járulhat (a saját szófaji értékében használt) igenévhez! (Az igei igenevet elkülönítettük a többi igenévfajtától.)

	Képző	Személyrag	Viszonyrag
Főnévi igenév			
Melléknévi igenév			
Igei igenév			
Határozói igenév			

200. Állapítsa meg, melyik igenévfajta töltheti be viszonyraggal vagy anélkül a táblázatban feltüntetett mondatrészek szerepét! (A főnevesült és melléknevesült igeneveket nem szabad tekintetbe venni!) A megfelelő rovatokba írjon példát vagy – jelet!

	Főnévi igenév	Határozói igenév	Melléknévi igenév
Állítmány			
Alany			
Tárgy			
Okhatározó			
Célhatározó			
Állapothatározó			
Minőségjelző			
Birtokos jelző			
Értelmező			

201. Milyen mondatrész szerepét töltik be a következő mondatok igenevei?

a) *Sietnünk* kell. .....
b) Magára *hagyottnak* érezte magát. .....
c) A könyvet *elolvasandó* mentem be a könyvtárba. .....
d) *Akadozva* beszélt. .....
e) Ott laktak, máshol nem *kapva* szállást. .....
f) A könyvet, az elveszettnek *hittet*, megtalálta a polcon. .....
g) *Játszani* nem sikerült. .....
h) Felmerült a kérdés: *bontani vagy nem bontani*. .....

202. Írjon példát mondatba foglalva a következő szerkezetekre, amennyiben lehetséges! Ha nem létezik a megadott szerkezet, húzza ki a sort!

a) alannyal bővülő igei igenév: .....
b) tárggyal bővülő igei igenév: .....
c) határozóval bővülő melléknévi igenév: .....
d) jelzővel bővülő melléknévi igenév: .....

203. Állapítsa meg, milyen bővítmények járulhatnak az igenevekhez! Töltse ki példákkal a táblázatot, ahová nem lehet példát írni, tegyen – jelet! Az igei igenevet elkülönítettük a többi melléknévi igenévtől.

	Alárendelt alany	**Tárgy**	**Határozó**	**Jelző**
Folyamatos melléknévi igenév				
Befejezett melléknévi igenév				
Igei igenév				
Határozói igenév				
Főnévi igenév				

204. Megfelelő mondatkörnyezet kialakításával igazolja, hogy a *lopva* szó határozószó és határozói igenév is lehet!

a) határozószó: .....
b) határozói igenév: .....

205. *a)* Fejezze be a következő mondatot: A viszonyszók nem ragozhatók, kivéve

.....

b) Bizonyítsa két példával az állítását!

.....

206. Töltse ki a táblázatot a morfológiai természetű viszonyszók felsorolásával, majd írjon példát a táblázat megfelelő rovataiba! (A toldalékos viszonyszók természetesen kiegészülnek a toldalékmorfémák viszonyjelentésével, ezt azonban nem kell a táblázatban feltüntetni.)

A viszonyszók megnevezése	**Képzőfunkciójú**	**Jelfunkciójú**	**Ragfunkciójú**
Segédige			
Segédigenév			
Segédszó			
Névutó			
Névutómelléknév			
Határozóvá tevő *mint*			
Igekötő			

207. Írjon egy mondatot, melyben a *van* ige valamely szóalakja

a) lexikailag tartalmas ige: .....
b) kopula: .....
c) igei segédszó: .....

208. Milyen segédszavakat tartalmaznak a szószerkezetek? Helyezze el az alábbi szókapcsolatok mindegyikét a táblázat megfelelő rovataiba!

leszállt volna, könnyű lenne, utolsó lenni, járni szokott, a kertben való séta, meg fog szűnni, fiatal maradna, beteg volta, kéthetes múlt, orvos lévén, el talál kapni

	Mondatrészteremtő (kopula)	**Szóalakteremtő**
Segédige		
Segédigenév		
Segédszó		

209. Határozza meg a mondatok aláhúzott szavainak szófaját!

a) A vírus a falósejtek áldozata lesz. .....
b) Ha volna időm, veletek mennék. .....
c) Ambrusnak magas láza van. .....
d) Hideg lévén, felvette a bundáját. .....
e) Tegnap volt Karácsony első napja. .....
f) Erős voltáért Jánost sokan irigylik. .....
g) Már megérkezhetett volna a levelem. .....

210. Mi a szófaja a *van* igének és a belőle alkotott származékoknak az alábbi mondatokban?

a) Tavaly Kristóf csak négyéves volt. .....
b) Az esernyőd a sarokban volt. .....
c) A szomszédom szólt volna, ha otthon lettem volna. .....
d) Én olyan vagyok, amilyen voltam. .....
e) Beteg lévén nem mentem boltba. .....
f) Péternek sok könyve van otthon. .....
g) Jóska boldog volna, ha elérte volna a vonatot. .....
h) Megvan az öreg már nyolcvanéves is. .....

211. Mi a segédigék funkciója az alábbi szerkezetekben?

a) Ki fogjuk írni a vizsgaidőpontokat. .....
b) Ki volt a legszerencsésebb? .....
c) Dezső még sokáig diák marad. .....
d) Béla bácsi, tessék ide ülni! .....
e) Bálint hétéves múlt szeptemberben. .....
f) Te hány éves vagy? .....
g) Anna lesz a legszebb tündérke. .....
h) Ki fog eljönni a kirándulásra? .....

212. Írjon egy mondatot, amelyben a *marad* (a) lexikailag tartalmas jelentésű ige, s egy másikat, amelyben (b) segédige!

a) .....
b) .....

213. Írjon példát (mondatba foglalva) segédigenévre!

.....

214. Írjon egy-egy *el* igekötős igét az igekötő alábbi jelentésmódosító szerepeinek a szemléltetésére!

a) irányjelölés: .....
b) befejezettség: .....
c) kezdés: .....
d) tartósság: .....
e) eredményesség: .....
f) elhibázás: .....

215. Írjon három különféle példát az igekötős igék szórendi típusainak bemutatására!

a) .....
b) .....
c) .....

216. Igazolja jelentéstani és mondattani bizonyítékokkal, hogy az igekötő képzőértékű viszonyszó!

a) jelentéstanilag: .....
b) mondattanilag: .....

217. Állapítsa meg pontosan a *mint* szófaji értékét az alábbi mondatokban!

a) Péter mint tanár dolgozott az iskolában. .....
b) Olyat szeretnék, mint a tied. .....

218. Helyettesítse ragos főnévvel a *mint* + főnév morfológiai szerkezetet, majd határozza meg mondatbeli szerepüket!

a) Nekem a fürtös gyöngyike kedvesebb, mint a rózsa.
.....

b) Végül Tóth mint osztályvezető ment nyugdíjba.
.....

219. Karikázza be azoknak a tulajdonságoknak a betűjelét, melyek igazak a névelőre!

a) Nem grammatikai viszonyszó.
b) A determinánsok közé tartozik.
c) Főnevekhez és melléknevekhez kapcsolódik.
d) Névmás elé soha nem kerülhet.
e) Használata kapcsolatban van az igeragozással.
g) Hiányának nyelvtani jelentése van.
h) Anyagnevek mellett nem használható.

220. Magyarázza meg, miért ragozható a viszonyszók közül a segédige, s miért nem vagy csak kivételesen ragozható a névutó!

.....
.....

221. Írjon példát

a) irányhármasságot kifejező névutócsoportra: .....
b) ragvonzó névutóra: .....
c) névutómelléknévre: .....

222. Húzza alá az alábbi mondatok névutós szerkezeteit, és állapítsa meg, mi a mondatrészszerepük!

a) Este négy órán át a zenéről beszélgettünk. .....
b) Kellő komolyság nélkül nem fejezzük be a munkát. .....
c) Társát a sok ismeretlen angol nő között találta meg. .....

d) Mindig küzdött a tehetetlenség látszata ellen. .....
e) Elfutott az ellenőr elől. .....
f) Engedem, hogy most a saját tervei szerint haladjon. .....
g) A szenvedély után következett a civakodás. .....
h) Gyufa nélkül is tudok tüzet csinálni. .....
i) Rosszul aludtam az egész napos izgalom miatt. .....
j) Társakkal együtt könnyebb elviselni a nehézségeket. .....
k) Az igazság végett jöttem el a beszélgetésre. .....
l) A polgármesterünk négy ízben szólalt fel. .....

223. Írjon három példát annak igazolására, hogy a *körül* több szófajú szó! Nevezze meg a szófajokat!

a) .....
b) .....
c) .....

224. Az alábbi határozószók közül egyesek névutóként, mások mint névutók és igekötők is használatosak. Írjon a megfelelő rovatokba egy-egy névutós szerkezetet s – ha lehet – igekötős igét is!

Határozószók	Névutós szerkezetek	Igekötős igék
belül		
együtt		
felül		
innen		
kívül		
körül		
szemben		
túl		

225. Írjon egy-egy olyan mondatot, amelyben az *alatt* névutós névszó a) helyet, *b)* időt, *c)* állapotot határoz meg!

a) .....
b) .....
c) .....

226. Határozza meg a következő kapcsolatok aláhúzott szavának szófaját!

a) ebéd <u>után</u>: .....
b) munka <u>utáni</u>: .....
c) <u>utánam</u> jött: .....
d) <u>utánajár</u> a dolognak: .....

227. Az *át, előtt, felé, között, után* névutó hely- és időviszonyt egyaránt kifejezhet. Szemléltesse egy-egy névutós névszóval a kétféle határozói viszonyjelentést!

a) helyviszony: .....
.....
b) időviszony: .....
.....

228. A *különösen* csak az egyik mondatban partikula. Melyikben? Döntését támassza alá legalább kétféle bizonyítási eljárással!

a) Piri ma *különösen* viselkedett.
b) Ma *különösen* Piri viselkedett furcsán.

A ..... mondatban szerepel partikula.
Bizonyítás:
1. .....
2. .....

229. Határozza meg az *is* szócska szófaját a következő mondatokban!

a) Ezt jobban is megcsinálhattad volna! .....
b) Pál is elment a tüntetésre. .....
c) Hogy is van csak? .....
d) Szeretlek is, meg nem is. .....

230. Töltse ki a partikulák felosztását bemutató táblázatot! Majd helyezze a partikulát tartalmazó mondatrészleteket a táblázat megfelelő rovataiba!

Modális-pragmatikai partikulák		Viszonyító partikulák	
altípusok	példák	altípusok	példák

bezzeg ő okos!; csupán egy centi; elmész, ugye?; éppen befejeztem!; hadd vigyem!; hiszen ott van!; körülbelül ezer; kutya hideg; pont neked adták?; tiszta kosz

231. A következő beszélt nyelvi szövegben 11 partikula van. Keresse meg, és húzza alá mindegyiket! (T = tanár, D = diák)

T: Csabi, te nem? Mé' nem csináltad meg, mi? Gratulálok, Gyurika, még neked is. Olvasni legalább elolvastátok?
D: Igen.
T: Hát remélem is. Na, akkor figyelsz egy kicsit! Na, most igen könnyű légzőgyakorlattal kezdünk. Belégzés, tartod, kilégzés, még mindig tartod, jó?
D: Jó.
T: Figyelj, orron át szívod be, szájon át fújod ki a levegőt. Csak rám figyelsz! Bence is, jó? Nem ám a mellkasba veszed, ugye, hanem majdnem egészen a pocakba. Ne emelkedjen a vállad, még egyszer egy picit tovább fogjuk most benntartani. Húúú és kifúj! Mindenki tartotta a végén?
D: Igen.
T: Olyan ügyesek voltatok! Jó, figyelj a kilégzésre, a *mű* hangot fogjuk hangoztatni. Anita, te emlékszel még arra, hogy mi az, hogy legátó? Hisz épp te jegyezted meg annak idején a legjobban.

232. Állapítsa meg, hogy az alább felsorolt tulajdonságok közül melyek illenek bele a határozószó definíciójába, melyek a módosítószóéba, s melyek a partikuláéba? (Egy tulajdonság több típusra is jellemző lehet.)

a) Önállóan betöltheti mondatrész szerepét.
b) A beszélő szubjektív véleményét, állásfoglalását fejezi ki.
c) Semmiféle kérdésre nem válaszol.
d) Eldöntendő kérdésre válaszol.
e) Nem töltheti be mondatrész szerepét.
f) Állhat előtte tagadószó.
g) Önálló kommunikatív egység.
h) Csekély jelentéstartalommal rendelkezik.
i) Kiegészítendő kérdésre válaszol.
j) A cselekvés objektív körülményeit fejezi ki.
k) Emocionális tartalmat hordozhat.

Az alábbi sorokba írja be azoknak a tulajdonságoknak a sorszámát, amelyek ráillenek a határozószóra, a módosítószóra vagy a partikulára!

határozószó: .....
módosítószó: .....
partikula: .....

233. A megfelelő rovatokba tett X jellel minősítse a felsorolt kötőszókat!

	Mellérendelő	**Alárendelő**	**Csak mondatokat köt össze**	**Mondatrészeket is összeköt**
vagy				
amikor				
tehát				
hogyha				

234. Mi a különbség mondatszó és szómondat között?

a) A mondatszó: .....
b) A szómondat: .....

235. Írjon példát

a) ragozott mondatszóra: .....
b) modális mondatszóra: .....
c) bővített mondatszóra: .....
d) mutató mondatszóra: .....

236. Karikázza be azoknak a tulajdonságoknak a sorszámát, melyek a módosítószóra jellemzőek!

a) Mondatrész szerepét töltik be a mondatban.
b) Lehetnek önálló mondatok.
c) Kiegészítendő kérdésre válaszolhatnak.
d) Állhat előttük tagadószó.
e) Morfológiai típusú szerkezetet alkotnak más szavakkal.
f) Semmiféle kérdésre nem válaszolhatnak.
g) Eldöntendő kérdésre válaszolhatnak.
h) Felszólító mondatban is előfordulhatnak.
i) Óhajtó mondatban is előfordulhatnak.
j) Toldalékolhatók.

237. A beszélt nyelvben nagy arányban fordulnak elő a mondatszók. Olvassa végig az alábbi, magyarórán készült hangfelvétel lejegyzését, írja ki belőle a mondatszókat, és minősítse őket fajtájuk szerint! (T = tanár; D = diák)

T: Te ki vagy?
D: Nagymama.
T: Aha, értem. És te ki vagy?
D: Nagypapa.
T: Hát te ki vagy?
D: Miau.
T: Cica! Ki a legjobb gazdád ebből a családból?
D: Miau.
T: Jó, köszönöm szépen! Figyeljetek! Csssssss!
Nézzük meg külön-külön a jeleneteket! Na, akkor kezdjétek ti! Jó, gyertek ide kicsit, hogy mindenki lássa. Az elejét meg a végét jelentsétek majd, jó?
D: Kezdjük.
D: Kezdjük.

D: Ó, Jézusom!
D: Öljed meg!
D: Durr! Puff!
D: Megölted?
D: Meg.
D: Te, ezt meg lehet enni?
D: Persze.
D: Akkor süssük meg.
D: Jó.
D: Finom, mi?
D: Nagyon.
D: Szerintem is.
T: Jó, köszönjük. Na, akkor nézzünk egy picit a papírra, s nézzük meg, mik azok a tulajdonságok, amik úgy ebben a helyzetben szükségeltettek, vagy ami kiderült róla. No? Táblát nézzétek, a papírt. Milyen tulajdonságai jelentek meg itt?
D: Érzékenység.
T: Igen.
D: Félénkség.
T: Jó, igen. Köszönöm, nézzük a második csapatot!
D: Jó napot, igazgató!
D: Mi az, Ábel? Te, még felkelt a nap, és még mindig alszol? Na, mindegy. Ilyet többet..., ilyen többet..., többé elő ne forduljon!

238. Milyen mondatrész szerepét tölthetik be a táblázatban felsorolt szófajok? A megfelelő rovatokba írjon példát, vagy tegye ki a – jelet!

	Főnévi igenév	Kölcsönös névmás	Melléknév
állítmány			
Alany			
Tárgy			
Okhatározó			
Eszközhatározó			

	Főnévi igenév	Kölcsönös névmás	Melléknév
Állapothatározó			
Értelmező			

239. Mely szófajokat jellemzik a következő megállapítások?

a) Képzőszerű, mert megváltoztathatja annak a szónak a jelentését és vonzatkeretét, amelyhez kapcsolódik: .....
b) Logikai szerepű viszonyszó: .....
c) Ritkán ragozható alapszófaj: .....
d) Elsősorban a kapcsolat felvételére és lezárására szolgál: .....
e) Az ige grammatikai jelentését hordozó viszonyszó: .....
f) A cselekvést és a történést tulajdonságként fejezi ki: .....
g) A beszélő attitűdjét jelöli: .....

240. Írjon példákat a táblázatba az alábbi alaptagok különféle típusú bővítményeire!

Alaptag	Kötelező vonzat	Fakultatív vonzat	Szabad bővítmény
Igei			
Melléknévi			
Főnévi			

241. a) Szerkesszen egy hét szóból álló mondatot, melyben minden szó ragtalan és különböző szófajú!

.....

b) Szerkesszen egy öt szóból álló mondatot, melyben minden szónak melléknévi igenév alakja van! A mondat nem tartalmazhat mellérendelést, de névelőket igen.

.....

242. Találja meg az összetartozó fogalmakat és példákat, majd írja le az összes pár szám- és betűjelét (pl. 13 – z)!

1. névutómelléknév
2. igei segédszó
3. igében szereplő, szóalakteremtő segédige
4. melléknév, határozatlan számnév
5. határozatlan melléknévi-számnévi névmás
6. funkcióige
7. igei igenév
8. segédigenév
9. határozói igenév

a) (ajánlatot) *tesz*
b) (hűséges) *lévén*
c) alatti
d) (tél) *lévén*
e) (jönni) *fog*
f) (jöttem) *volna*
g) valahány
h) (idejét) *múlta* (viselet)
i) sok

Párok: 1 – ...., 2 – ...., 3 – ...., 4 – ...., 5 – ...., 6 – ...., 7 – ...., 8 – ...., 9 – ....

243. Állapítsa meg, hogy az alábbi (saját szófaji értékükben használt) szófajokhoz milyen toldalékok járulhatnak az alábbiak közül! Az üres kockákba írjon példát vagy mínuszjelet!

	Melléknév	Főnév
Személyrag		
Személyjel		
A többes szám jele (nem egyeztetésben!)		
Viszonyrag		
Fokjel		

244. Írjon példát (mondatba foglalva) a következő szerkezetekre, amennyiben lehetséges!

Határozói igenévi alaptag
a) alanyi bővítménnyel: .....
b) tárgyi bővítménnyel: .....
c) határozói bővítménnyel: .....
d) jelzői bővítménnyel: .....

245. Állapítsa meg, hogy az alábbi szófajok közül melyek tölthetik be a táblázatban feltüntetett mondatrészek szerepét! Állítását igazolja mondatba foglalt példákkal! Ha nincs az adott mondatrészszerepre lehetőség, tegyen – jelet!

	Főnév	Igei igenév	Határozói igenév
Állítmány			
Alany			
Módhatározó			
Okhatározó			
Jelző			

246. Sorolja fel azokat a szófajokat, amelyek a mondatban kizárólag határozói szerepet tölthetnek be!

a) .....
b) .....
c) .....

247. Írjon példát mondatba foglalva

a) határozóval bővülő főnévre: .....
b) melléknévre kötelező vonzattal: .....
c) határozószóra szabad bővítménnyel: .....
d) alanytalan igére: .....

248. A következő mondat minden szava mellett megjelöltünk három-három szófaji kategóriát. Ezek közül húzza alá a helyes szófaji minősítést!
Délután meg kell tanulnom a holnapi órára feladott leckét.

a) *délután*:	névutó	főnév	határozószó
b) *meg*:	igekötő	kötőszó	névelő
c) *kell*:	ige	módosítószó	segédige
d) *tanulnom*:	ige	főnévi igenév	határozói igenév

e) *a*:	névelő	névmás	kötőszó
f) *holnapi*:	határozószó	főnév	melléknév
g) *órára*:	határozószó	főnév	számnév
h) *feladott*:	ige	főnévi igenév	melléknévi igenév
i) *leckét*:	főnév	névmás	melléknév

249. Sorolja fel azokat a szófajokat, melyekben személyragozás van vagy lehetséges!

.....

250. Sorolja fel azokat a szófajokat, amelyeknek alanyi bővítményük van vagy lehetséges! Írjon egy-egy példát is az alanyt tartalmazó szerkezetekre!

a) .....
b) .....
c) .....

251. Írjon példát a következő szófajokra!

a) határozatlan sorszámnév: .....
b) műveltető ige: .....
c) tagadó értelmű általános névmás: .....
d) kölcsönös névmás: .....
e) mennyiséget kifejező melléknév (számnév): .....
f) melléknévi igenév: .....
g) számnévi vonatkozó névmás: .....
h) névutómelléknév: .....
i) anyagnév: .....

252. Jelezze példával vagy – jellel, hogy az alábbi szófajok közül melyik töltheti be (saját szófaji értékében) a táblázatban feltüntetett mondatrész szerepét!

	Főnév	**Határozószó**
Állítmány		
Alany		
Célhatározó		

	Főnév	**Határozószó**
Módhatározó		
Okhatározó		
Állapothatározó		
Minőségjelző		
Birtokos jelző		

253. Állapítsa meg, milyen szófajúak az alábbi mondat szavai! Húzza alá a megadott válaszok közül a helyeset!

Az volna legjobb mindannyiunk számára, ha gyorsan befejezhetnénk a megkezdett munkát.

a) *az*	névmás	kötőszó	névelő
b) *volna*	módosítószó	ige	segédige
c) *legjobb*	főnév	melléknév	határozószó
d) *mindannyiunk*	számnév	főnév	névmás
e) *számára*	határozószó	számnév	névutó
f) *ha*	kőtőszó	igekötő	határozószó
g) *gyorsan*	módosítószó	határozószó	melléknév
h) *befejezhetnénk*	főnévi igenév	ige	melléknévi igenév
i) *megkezdett*	ige	határozói igenév	melléknévi igenév
j) *munkát*	főnév	névmás	ige

254. Melyik az a szófaj, amely

a) alapszófaj, de nem lehet állítmány: .....
b) igeként toldalékoljuk, mégsem alapszófaj: .....
c) ragszerű képzője van: .....
d) ragértékű viszonyszó: .....
e) jelértékű viszonyszó: .....
f) önállóan teljes mondat lehet: .....

255. Írjon példát a következő szerkezetekre!

a) Igei szerkezet kötött kötelező bővítménnyel:
.....
b) Igenévi szerkezet szabad bővítménnyel:
.....
c) Főnévi szerkezet fakultatív vonzattal:
.....
d) Melléknévi szerkezet kötelező vonzattal:
.....

256. A) Írjon egy-egy mondatot, melyben
a) a főnév értelmező: .....
.....
b) a befejezett melléknévi igenév állapothatározó: .....
.....
c) a ragtalan főnév időhatározó: .....
.....
d) a főnévi igenév okhatározó: .....
.....
e) a kölcsönös névmás állandó határozó: .....
.....
f) a határozói igenév okhatározó: .....
.....

B) Írjon egy-egy mondatot, melyben
a) a főnévi igenév tárgy: .....
.....
b) a beálló melléknévi igenév célhatározó: .....
.....
c) a főnév egy bővítmény alanya: .....
.....
d) a melléknév állapothatározó: .....
.....
e) a visszaható névmás részeshatározó: .....
.....
f) a főnévi igenév birtokos jelző: .....
.....

257. Írjon példát (mondatba foglalva) a következő szerkezetekre, amennyiben lehetséges!

	Alanyi bővítmény	**Tárgyi bővítmény**	**Határozói bővítmény**	**Jelzői bővítmény**
Igei alaptag				
Melléknévi alaptag				

258. *A magunk készítette szerszámokkal nyilván nem sikerül megjavítanunk ezt az elöregedett, özönvíz előtti masinát.*

A fenti mondat néhány szava mellett háromféle szófaji minősítést talál. Húzza alá a helyeset!

a) *készítette*:	ige	melléknévi igenév	igei igenév
b) *szerszámokkal*:	egyedi főnév	gyűjtőnév	elvont főnév
c) *nyilván*:	módosítószó	határozói igenév	határozószó
d) *megjavítanunk*:	ige	főnévi igenév	igei igenév
e) *elöregedett*:	ige	melléknévi igenév	igei igenév
f) *özönvíz*:	egyedi főnév	gyűjtőnév	anyagnév
g) *előtti*:	névutó	melléknév	névutómelléknév

259. Mely szófajokra ismer rá a meghatározások alapján?

a) Főnévi névmás, mégsem lehet alany: .....
b) Tárgyként mindig ragtalan: .....
c) Kötelező képzője jelszerű: .....
d) Aktív és passzív jelentést hordozhat, habár nem ige: .....
.....

260. Milyen bővítménye lehet a főnévi igenévnek? Írjon a sorokba példát vagy – jelet!

a) alárendelt alany: .....
b) tárgy: .....
c) határozó: .....
d) jelző: .....

261. A földrajzórát nem az osztályban tartották, hanem fent a második emeleten, a természetrajzi teremben. Reggel hát nem kellett lemenni az osztályba, s így csengetés után még késhetett néhány percet, úgyis oly kétségbeesetten törődött és szerencsétlen volt; egész éjszaka álmatlanul fetrengett, ha elszunnyadt, újra felébredt, a lelkiismeret nem hagyta aludni, s nem bírta elképzelni, hogy mi történt a reskontóval. Iszonyú volt ez, reggelre kábultan és kimerülten virradt, és csak a friss, jéghideg víz ébresztette fel egy kicsit.

A fenti részben keresse meg, és írja ki mindazokat a szavakat, amelyek a következő szófaji osztályokba tartoznak:

a) tagadószó: .....
b) helyhatározószó: .....
c) sorszámnév: .....
d) főnévi igenév: .....
e) befejezett melléknévi igenév: .....
f) főnévi kérdő névmás: .....
g) partikula: .....
h) kötőszó: .....

262. Írjon példát a következő szófajokra!

a) következtető viszonyt kifejező kötőszó: .....
b) fokozó partikula (mondatban kérjük): .....
c) határozószóvá vált határozói igenév: .....
d) indulatszó: .....
e) páros kötőszó: .....
f) állapotot jelentő elvont főnév: .....
g) főnévi tagadó általános névmás: .....

h) melléknévi kérdő névmás: .....
i) akaratnyilvánító indulatszó: .....
j) állapot-határozószó: .....

263. Határozza meg az aláhúzott szavak szófaját!

a) Nyilván nem mentek még haza. .....
b) Én épp fordítva gondolkodtam. .....
c) Vasárnap lévén, nem dolgoztunk. .....
d) Mindent összevéve, úgy tízen lehettünk. .....
e) Úgyszólván senki sem volt ott. .....
f) Vigyázat, frissen mázolva. .....
g) Tíz perc múlva hét óra. .....
h) Unalmas lévén a műsor, elaludtak rajta. .....
i) Elkésett, ennélfogva lemaradt a lényegről. .....

264. Írjon példát (mondatba foglalva) a következő szerkezetekre, amennyiben lehetséges!

	Alanyi bővítménnyel	**Tárgyi bővítménnyel**	**Határozói bővítménnyel**	**Jelzői bővítménnyel**
Melléknévi igenévi alaptag				
Főnévi alaptag				

265. Írjon példát a következő szófajokra!

a) visszaható névmás: .....
b) határozatlan tőszámnév: .....
c) interakciós mondatszó: .....
d) a sorban elfoglalt helyet kifejező melléknév: .....
e) többtagú kötőszó: .....
f) segédige: .....
g) segédigenév: .....
h) magyarázó kötőszó: .....
i) mértéket kifejező főnév: .....

266. Milyen szófajúak az alábbi szövegből kiírt szavak? Pontos meghatározásokat kérünk.

De ezt csak akkor tudtam meg magam is, midőn egyszerre arról kezdtem beszélni, hogy egy tagban kérjük a földet, mégpedig a pacsi dűlőn, mert annak egyik fele lapos, a másik meg emelkedő, és abba szőlőt lehetne ültetni.

a) de: .....
b) ezt: .....
c) akkor: .....
d) tudtam: .....
e) meg: .....
f) magam: .....
g) is: .....
h) midőn: .....
i) egyszerre: .....
j) arról: .....
k) kezdtem: .....
l) beszélni: .....
m) pacsi: .....
n) mert: .....
o) annak: .....
p) egyik: .....
r) fele: .....
s) másik: .....
t) emelkedő: .....
u) abba: .....
v) lehetne: .....

267. Mely szófajokat jellemeznek általában a következő fogalmak?

a) helyettesítő funkció: .....
b) átmeneti szófajiság: .....
c) ragszilárdulás: .....
d) mondat- vagy tagmondat-értékűség: .....
e) tranzitivitás: .....
f) ragozható viszonyszó: .....

268. Milyen toldalék járulhat a táblázatban felsorolt (saját szófaji értékben használt) szófajokhoz? A megfelelő rovatokba írjon példát vagy – jelet!

	Képző	**Többesjel**	**A birtokos jelző ragja**	***-nak/-nek* határozórag**
Főnév				
Melléknév				
Határozószó				

269. Melyek azok a szófajok, amelyek

a) paradigmával rendelkeznek: .....
b) önmagukban nem állhatnak szómondatként: .....
c) elsősorban alany és tárgy szerepűek: .....
d) nem fogalomjelölők és nem viszonyjelölők: .....

270. Milyen szófajúak az alábbi szövegből kiírt szavak? Pontos meghatározásokat kérünk.

Annyit ő is megértett, hogy a megnehezült világban mégiscsak könnyebb vidéken meglenniük, mint abban a fenenagy fővárosban, ahol – úgy hírlik – a betevő falatért az utolsó szál ingét kell néha odaadnia az embernek.

a) annyit: .....
b) ő: .....
c) is: .....
d) megértett: .....
e) hogy: .....
f) megnehezült: .....
g) könnyebb: .....
h) vidéken: .....
i) meglenniük: .....
j) mint: .....
k) abban: .....
l) ahol: .....

m) úgy: .....
n) hírlik: .....
o) betevő: .....
p) kell: .....

271. Írjon példát a következő szófajokra!

a) funkcióige: .....
b) beálló történésű melléknévi igenév: .....
c) partikula (mondatban kérjük): .....
d) képzéssel létrehozott gyűjtőnév: .....
e) határozói igenév: .....
f) határozott tőszámnév: .....
g) tárgyas ige, befejezettséget jelentő igekötővel: .....
h) több birtokra utaló személyes névmás: .....
i) mediális ige: .....
j) visszaható ige: .....

272. Milyen szófajúak az alábbi szövegből kiírt szavak? Pontos meghatározásokat kérünk.

Az egyik futó hanyatt feküdt a magasra nőtt fűben, a másik az erősen örvénylő folyóba ugrott.

a) az: .....
b) egyik: .....
c) futó: .....
d) hanyatt: .....
e) feküdt: .....
f) magasra: .....
g) nőtt: .....
h) másik: .....
i) erősen: .....
j) örvénylő: .....
k) folyóba: .....
l) ugrott: .....

273. Írjon példát a következő szófajokra!

a) szenvedő ige: .....
b) feltételes kötőszó: .....
c) tagadószó: .....
d) időt kifejező határozószó: .....
e) fokhatározószói kérdő névmás: .....
f) általános helyhatározószói névmás: .....
g) helyhatározószó: .....
h) szenvedő-ható ige: .....

274. Milyen szófajúak az alábbi szövegből kiírt szavak? Pontos meghatározásokat kérünk.

De az nem volt a szerződésben, hogy ledől a búza, az se, hogy a lábon állót mind levágja előlünk az aratógép.

a) de: .....
b) az: .....
c) nem: .....
d) volt: .....
e) szerződésben: .....
f) hogy: .....
g) le: .....
h) búza: .....
i) lábon: .....
j) állót: .....
k) levágja: .....
l) előlünk: .....
m) aratógép: .....

275. Írjon példát a következő szófajokra!

a) megengedő értelmű főnévi általános névmás: .....
b) névutómelléknév: .....
c) módosítószó: .....
d) számnévi határozatlan névmás: .....
e) kettős szófajú szó: .....

f) elvont főnév: .....
g) személyragos melléknévi igenév (igei igenév): .....
h) cselekvő értelmű határozói igenév: .....

276. A helyes válasz aláhúzásával állapítsa meg, milyen szófajúak az alábbi mondat szavai!

Mivel mindig szerette a jó könyveket, sohasem érezte magát egyedül.

a) *mivel*:	névmás	kötőszó	módosítószó
b) *mindig*:	határozószó	melléknév	névmás
c) *szerette*:	ige	melléknévi igenév	igei igenév
d) *a*:	névmás	névelő	névutó
e) *jó*:	főnév	melléknév	határozószó
f) *könyveket*:	melléknév	névmás	főnév
g) *sohasem*:	névmás	kötőszó	határozószó
h) *érezte*:	főnévi igenév	ige	melléknévi igenév
i) *magát*:	visszaható nm.	személyes névmás	kölcsönös nm.
j) *egyedül*:	melléknév	névmás	határozószó

277. A szófaji fő- és alkategória megnevezésével határozza meg az alábbi mondat minden szavának szófaját!

Akár egy halom hasított fa, hever egymáson a világ.
a) akár: .....
b) egy: .....
c) halom: .....
d) hasított: .....
e) fa: .....
f) hever: .....
g) egymáson: .....
h) a: .....
i) világ: .....

278. Alkosson olyan mondatokat, melyekben együtt szerepel

a) névutómelléknév és tagadószó: .....
b) módosítószó és mediális ige: .....

c) szóalakteremtő segédige és gyűjtőnév: .....
d) általános névmás és partikula: .....
e) határozói igenév és mellérendelő kötőszó: .....

279. Állapítsa meg, milyen szófajúak a következő mondatok határozói!

a) A zsákot *megtöltve* hozta haza. .....
b) A *félig* telt zsákot gyorsan eldugta. .....
c) A hiba a *tudatlanságból* származott. .....
d) Egy ismerőse arra *járván*, benézett hozzá. .....
e) Elmormolt *magában* néhány pogány igét. .....
f) Már megint rajtakapták a *csaláson*. .....
g) Tettetett *egykedvűséggel* rántotta meg a vállát. .....
h) Kara Marci éktelen *káromkodásairól* volt nevezetes. .....
i) *Mint* lóval bánó *ember* ezt a tulajdonságát szépen kifejlesztette. .....
.....
j) Imádkozom *Istenhez*, hátha megbocsátja bűneimet. .....
k) Mind a *ketten* boldogok lehetnénk. .....
l) Az asszonyok sírtak *örömükben*. .....

280. Állapítsa meg az alábbi mondat minden szavának szófaját! (Először a fő kategóriát határozza meg, majd ezen belül pontosan jelölje meg az alosztályt, illetőleg az alosztályokat!)

Mellérőll messze még egy harsány szín ragyog,
Az utolsó virág tán, mit gomblyukába tett.

a) mellérőll: .....
b) messze: .....
c) még: .....
d) egy: .....
e) harsány: .....
f) szín: .....
g) ragyog: .....
h) az: .....
i) utolsó: .....
j) virág: .....
k) tán: .....

l) mit: .....
m) gomblyukába: .....
n) tett: .....

281. Írjon példát a következő szófajokra!

a) megengedő kötőszó: .....
b) mozzanatos ige: .....
c) fokozható határozószó: .....
d) határozatlan névelő: .....
e) igei segédszó (mondatban kérjük): .....

282. Állapítsa meg, milyen szófajúak a következő mondatok határozói!

a) Ma nem tudok *érted* menni. .....
b) Biztosan *rosszkor* jöttem. .....
c) A házinéni *gyógyultan* távozott. .....
d) A *vadállományban* nagy kár esett. .....
e) Belehalok az *unalomba*. .....
f) A forgalom 30 *százalékkal* nőtt. .....
g) A *gyógyszernek* nem kell reklám. .....
h) *Erről* még bármi kiderülhet. .....
i) Maga nekem *semmivel* sem tartozik. .....
j) Nem adom *ingyen* az ötleteimet. .....
k) Nagy *haraggal* ment haza. .....
l) Ezt *mindenkinek* kötelező megcsinálni. .....

283. Elemezze a következő szöveg minden kijelölt szavát szófajilag!

Ma tíz napja nem beszéltem veled, és azóta nem is írtam. Néhány napja nem érzem jól magam. Talán a sok édesség miatt. Valaki küldött egy doboz bonbont Amerikából, és mert rég nem volt benne részem, mind megettem. Dehát olyan finom volt!
Sokan ácsorognak itt a ház előtt, ahol lakom. Korábban már írtam, hogy igyekszem titokban tartani a címemet, mégis megtudta a sajtó. De van itt egy szoba, és akármikor jössz, készen áll számodra. Azt hiszem, egy idő múlva nem lesz furcsa, hogy két otthonod van.

a) ma: .....
b) napja: .....
c) veled: .....
d) azóta: .....
e) is: .....
f) néhány: .....
g) jól: .....
h) magam: .....
i) talán: .....
j) rég: .....
k) benne: .....
l) dehát: .....
m) volt: .....
n) sokan: .....
o) itt: .....
p) ahol: .....
r) korábban .....
s) titokban: .....
t) számodra: .....
u) akármikor: .....
v) múlva: .....
z) otthonod: .....

284. Állapítsa meg, milyen szófajúak a következő mondatok határozói!

a) Hosszabb *időt* éltem a legszebb fővárosokban. .....
b) Az ember sohasem felejti el *teljesen* a szüleit. .....
c) Sokat beszélt az *utazásairól*. .....
d) Fizess inkább *aprópénzzel!* .....
e) Most már *hárman* vagyunk. .....
f) Elfelejtette *lepecsételni* a receptet. .....
g) Én *hetenként* járok ide. .....
h) *Tőle* én sohasem fogadok el pénzt. .....
i) Mindenáron *velem* akar jönni. .....
j) Egy zsák *gyapjúvá* változott. .....
k) Majd odalett a *bámulattól*, amikor meglátta a lovát. .....
l) Milyen érzés *nyugdíjasnak* lenni? .....

285. A fő- és alkategóriák megnevezésével határozza meg a következő mondatok aláhúzott szavainak a szófaját!

Hogyan jutnak el az állatok odáig, hogy azt tegyék, amit tesznek? A kérdést másképpen is föltehetjük: a viselkedésüket ösztönök irányítják-e, vagy a tanulás alakítja? – Egyrészt, egy állat öröklött tulajdonságai befolyásolják tanulási képességét, így könnyebben megtanulhat némely dolgokat, mint mások. Másrészt számos olyan viselkedésforma van, amely tanulás nélküli, de ez nem jelenti azt, hogy elkerülhetetlenül megjelennek, vagy hogy a tervrajzuk a génekben rögzítve van.

a) hogyan: .....
b) el: .....
c) odáig: .....
d) hogy: .....
e) azt: .....
f) is: .....
g) -e: .....
h) egyrészt: .....
i) egy: .....
j) öröklött: .....
k) tanulási: .....
l) így: .....
m) könnyebben: .....
n) némely: .....
o) mint: .....
p) mások: .....
r) számos: .....
s) van: .....
t) nélküli: .....
u) elkerülhetetlenül: .....
v) rögzítve: .....

286. Állapítsa meg, milyen szófajúak a következő mondatok határozói!

a) *Futva* ért haza. .....
b) *A szomszédoktól* evőeszközöket kölcsönzött. .....
c) Régen találkoztam *veled*. .....

d) *Melegen* üdvözölte az asszonyt. .....
e) *Itt* szokott a testvérem ülni. .....
f) *Újra meg újra* megcsókolta. .....
g) *Könnyeivel* öntözte. .....
h) Szembeültem az ő *helyével*. .....
i) *Minél* messzebb vagy a hazádtól, annál jobban hiányzik. .....

287 Elemezze a következő szöveg minden kijelölt szavát szófajilag, pontosan! Az igéknél jelölje meg az igenemet is!

Csakugyan erősebb a férfi a nőnél? – A férfi magakímélete mellett egyetlen dolog szól, ezt az egyet azonban nem tudhatta, amikor a munka terhét a női nem vállára rakta át: hogy tudniillik ő a kevésbé életrevaló. A nő mind testileg, mind lelkileg többet bír a férfinál. A nő ugyan a mi kultúránkban előbb sírva fakadhat, hanem azt megmondhatja minden orvos, hogy a férfiak mégoly apró beavatkozás, például vérvétel során előbb esnek össze, mint a nők. Méghozzá annál előbb, minél inkább hasonlítanak külsőleg egy páncélszekrényre.

a) csakugyan: .....
b) erősebb: .....
c) magakímélete: .....
d) mellett: .....
e) egyetlen: .....
f) azonban: .....
g) nem: .....
h) amikor: .....
i) át: .....
j) tudniillik: .....
k) kevésbé: .....
l) életrevaló: .....
m) mind: .....
n) többet: .....
o) ugyan: .....
p) előbb: .....
q) minden: .....
r) mégoly: .....
s) például: .....

t) méghozzá: .....
u) minél: .....
v) inkább: .....
z) külsőleg: .....

288. Elemezze a következő szöveg minden kijelölt szavát szófajilag!

Kedves Péter! Először is: nem gyűlöllek. Hogy gondolhatsz ilyesmit? Senki sem próbál meggyűlöltetni téged, de nem is tudna, hiába akarná. Ne nyugtalankodj annyira! Rémeket látsz magányodban, például hogy el fogom venni tőled a lányunkat. Sohasem leszek ilyen embertelen, hogy megfosszalak mindkét gyermekedtől! Hálás leszek, ha velem vakációzhat néha, és az neki is jót tenne. Légy a gyerek mellett, amikor kimondják a választ. Amint látod, nem találkozhatunk egyhamar, egy újabb találkozó csak felkavarna mindnyájunkat. Jobb, ha most azonnal elszakadunk egymástól, ne aggódj miattam többet!

a) először .....
b) hogy .....
c) ilyesmit .....
d) senki .....
e) meggyűlöltetni .....
f) annyira .....
g) magányodban .....
h) például .....
i) fogom .....
j) sohasem .....
k) ilyen .....
l) mindkét .....
m) leszek .....
n) néha .....
o) légy .....
p) mellett .....
r) amint .....
s) egyhamar .....
t) csak .....
u) azonnal .....
v) egymástól .....
z) miattam .....

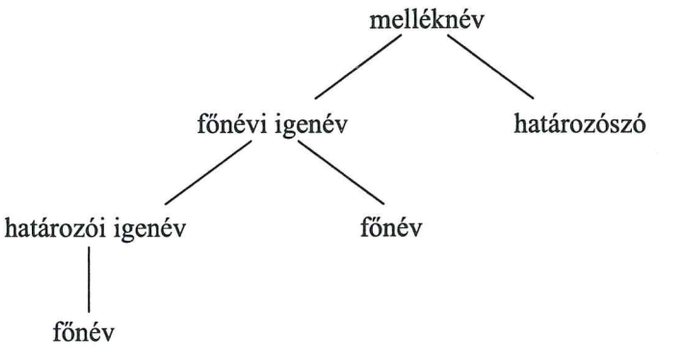
289. Állapítsa meg az alábbi mondatok kiemelt szavainak szófajiságát! (A nagyobb kategóriákon belül az alkategóriát is pontosan jelölje meg!)

Várható időjárás: eleinte erősen felhős idő, sok helyen eső, zápor, később csökken a felhőzet.

a) várható: .....
b) eleinte: .....
c) erősen: .....
d) felhős: .....
e) idő: .....
f) sok: .....
g) eső: .....
h) később: .....
i) csökken: .....
j) felhőzet: .....

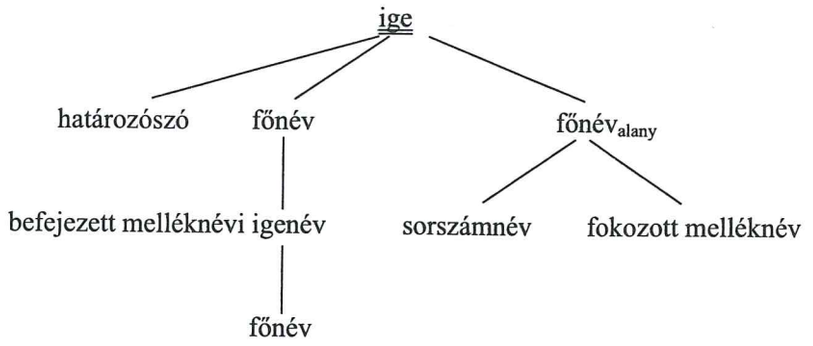
290. Alkosson egy-egy mondatot az alábbi ábrák alapján! A megadott szavakat – amennyiben nincs előírva – toldalékolhatja, és használhat viszonyszókat is!

a)

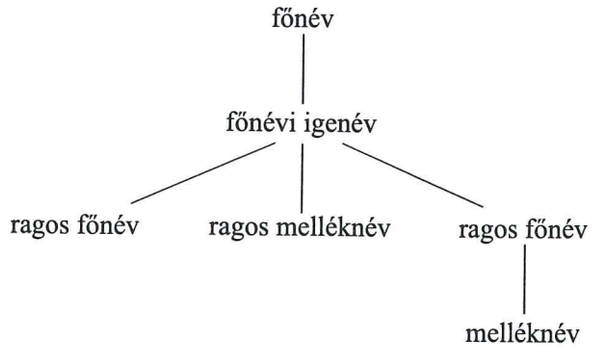
A mondat: .....
.....

b)

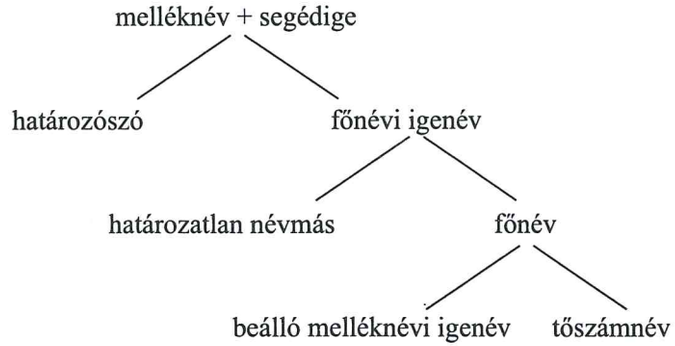
A mondat: .....
.....

c)

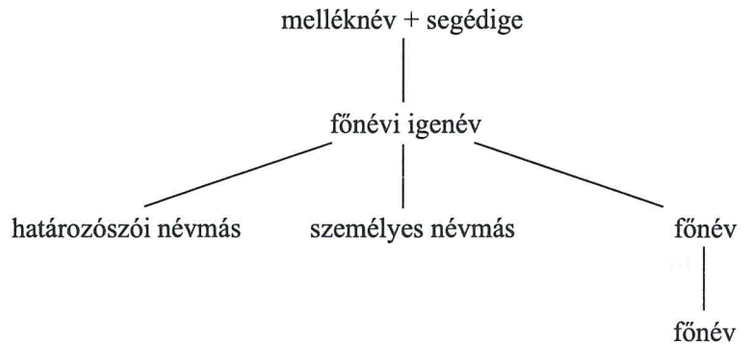
A mondat: .....
.....

d)

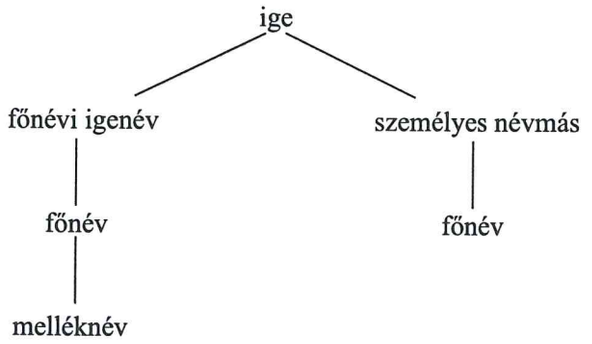
A mondat: .....
.....

e)

A mondat: .....
.....

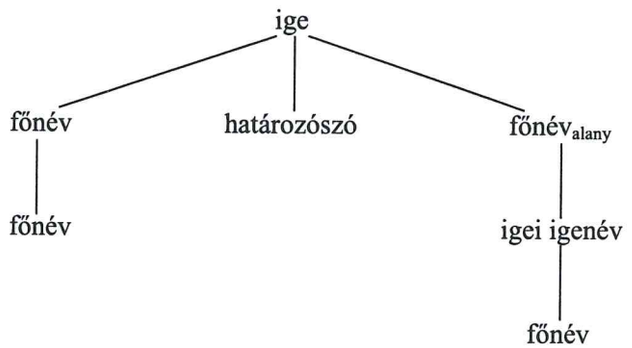
f)

A mondat: .....

.....

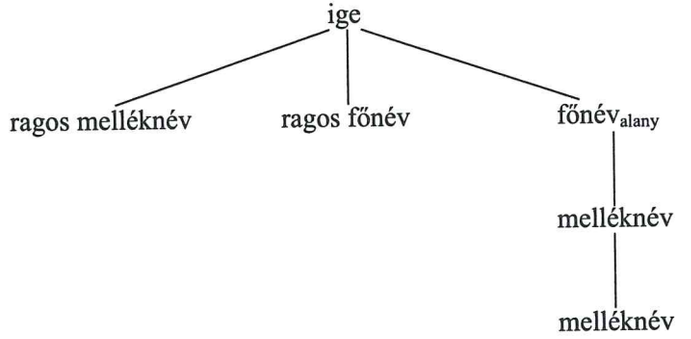
g)

A mondat: .....

.....

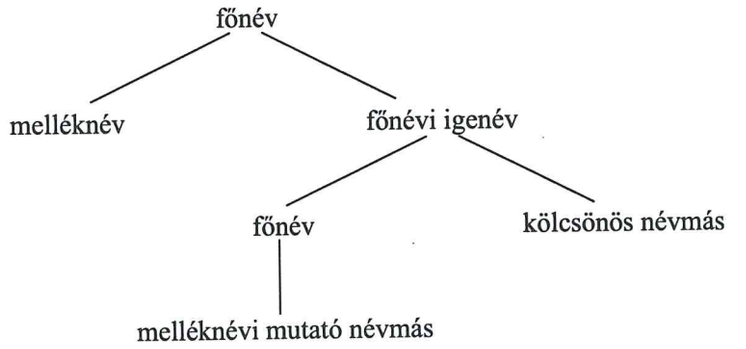
h)

A mondat: .....

.....

i)

A mondat: .....

.....